

XIX A. LIETUVOS KNYGA KAIP LIETUVOS KNYGOS MUZIEJAUS EKSPOZICIJOS OBJEKTAS

AUŠRA NAVICKIENĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-2734 Vilnius, Lietuva
El. paštas: ausra.navickiene@kf.vu.lt

Kuriamo Lietuvos knygos muziejaus problematika yra plati ir įvairi. Šis straipsnis yra bandymas aptarti konkretų Lietuvos knygos istorijos laikotarpį ar jos segmentą kaip būsimo muziejaus ekspozicijos elementą. Straipsnyje pateikiamos mintys pirmą kartą buvo išsakytos konferencijoje „Knygos muziejus: būklė ir raidos tendencijos“, kuri įvyko 2002 m. rugsėjo 26–27 d. Vilniaus universitete [9, 5, 12]. Samprotavimai pasirinkta tema yra paremti pačios straipsnio autorės bei kitų knygos tyrinėtojų darbais apie Lietuvos knygą [19; 7; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16], pažintimi su veikiančiais knygos muziejais bei teorine literatūra šiuo klausimu [2; 3; 4; 20; 21; 22; 23; 17; 18]. Svarstomi teiginiai yra svarbūs tikslinant teorinį knygos muziejaus modelį, kuris yra būtinas siekiant įkurti realų Lietuvos knygos muziejų.

Kas yra Lietuvos knygos muziejus?

Diskusija apie naują muziejaus tipą – knygos muziejų tęsiasi ne vieną dešimtmetį. Dar XX a. 9-ajame dešimtmetyje, rengiant pasaulio knygos ir knyginkystės muziejų sąvadą, knygos muziejai buvo atskirti nuo leidybinės veiklos, poligrafinės technikos, popieriaus, įrišimų, knygos grafikos, formatų, periodinės spaudos, knyginės kultūros veikėjų memorialinių muziejų, nuolatinių ir laikinų parodų [24]. Tokia tipologija rėmėsi daugumos knygotyros ir muziejininkystės teoretikų nuostata, kad knygos muziejaus objektas yra ne pavieniai knygos paminklai, su knyga susijusios veiklos sudeamosios dalys, spaudos technika ar personalijos, o visuotinis ar regioninis knygos paveldas, apskritai visuotinę ar regiono knygos istoriją atskleidžiantys jos raidos visuomenėje dėsningumai. Tyrinėtojai sutarė, kad knygos muziejumi yra tas muziejus ar muziejaus funkcijas atliekanti nemuziejinės institucijos struktūra, kuri kompleksškai atskleidžia tokį sudėtingą reiškinių kaip knyga [24, 8–9]. Taip manoma ir šiandien [20].

Todėl, siekiant universalumo tematikos prasme, kuriamas knygos muziejus Lietuvoje priskirtinas šiam muziejų tipui ir vadintinas Lietuvos knygos muziejumi. Jo tikslas turėtų būtų rinkti, saugoti, tirti ir eksponuoti tokį sudėtingą ir daugiaplanį reiškinių kaip Lietuvos knyga, atskleidžiant jos požymius tiek istorijos, tiek nūdienos aspektais. Muziejaus ekspozicijoje turėtų atsispindėti visas knygos gyvavimo visuomenėje ciklas, ta Lietuvos dvasinės ir materialinės kultūros dalis, kuri liudija knygos atsiradimą, jos raidą bei egzistavimą visuomenėje nuo pirmųjų dokumentinės komunikacijos apraiškų iki šių dienų.

Kas yra Lietuvos knyga,

XIX a. Lietuvos knyga ir koks turėtų būti šį Lietuvos knygos istorijos laikotarpį atskleidžiančios muziejinės ekspozicijos turinys?

Sąvoka „lietuviška knyga“ Lietuvos knygotyroje yra apibrėžta ir plačiai vartojama. Ja vadiname spaudinius lietuvių kalba, kurių svarbiausia paskirtis yra tenkinti krašto gyventojų poreikius [7, 11]. Tam tikro regiono lietuviškos knygos skiriamaisiais požymiais pripažįstame adresatą, spausdinimo vietą, turinį, autorių ir raidyną. Lietuviškai knygai priskiriame ir už Lietuvos ribų išėjusius leidinius, pagal visus kitus požymius susijusius su lietuviška knyga [7, 11]. Sąvoka „Lietuvos knyga“ yra platesnė. Ji apima visomis kalbomis (ne tik lietuvių) šalies teritorijoje išėjusius spaudinius, o nagrinėjant ankstyvuosius knygos raidos tarpsnius – ir rankraštines knygas. Tad XIX a. Lietuvos knyga gali būti apibrėžiama kaip visuma spaudinių, išspausdintų Lietuvoje ir už jos ribų, skirtų įvairiausių, įvairių tautybių ir įvairiakalbių Lietuvos gyventojų poreikiams tenkinti.

XIX a. Lietuvos knyga yra sudėtingas objektas tiek knygos istorijos tyrinėtojams, tiek knygos muziejaus kūrėjams. Knygotyros istoriografijoje yra nusistovėjęs Lietuvos knygos struktūravimas, išskiriant lietuvišką ir kitakalbę, Mažosios Lietuvos, Didžiosios Lietuvos bei išeivijos knygą [6]. Matyt, jis tiktų ir knygos muziejaus ekspozicijoje. Gyvavusios labai skirtingomis sąlygomis ir pasižyminčios ryškiais savitumais Mažosios, Didžiosios Lietuvos bei išeivių knygos galėtų būti eksponuojamos savarankiškai, medžiagą dėstant pagal knygos istorijos chronologiją.

Laikantis chronologinio ekspozicijos formavimo principo XIX a. knyga sudarytų sudedamąją Lietuvos knygos muziejaus ekspozicijos dalį, einančią kad ir po tokių teminių skyrių kaip rankraštinė knyga ir pirmieji lietuviški tekstai iki spaudos atsiradimo, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaudos pradininkai ir nelietuviškos knygos raida XVI–XVII a., spausdinta lietuviška knyga XVI–XVII a., Mažosios Lietuvos lietuviška knyga (nuo spaudos pradžios iki 1807 m.), knyga Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVIII a. (žr. priedą).

Modeliuojant apibrėžtą muziejinės ekspozicijos dalį, turėtų būti atsižvelgiama į tai, kad XIX a. Didžiosios Lietuvos knygos chronologinės ribos peržengia nominalias, formalias amžiaus ribas. Kaip ir XIX a. pilietinės istorijos, knygos raida prasidėjo 1795 metais, kai po trečiojo Lenkijos–Lietuvos valstybės padalijimo Lietuva buvo įjungta į Rusijos imperijos sudėtį ir krašte prasidėjo daugiau kaip šimtmetį trukusi okupacija [1, 20]. Knygos ir knyginkystės kaip ir visą krašto raidą lėmė sudėtingos ir dinamiškos politinės, ekonominės bei kultūrinės permainos. Prie Rusijos prijungtų žemių politinio ir kultūrinio savitumo tolerancijos politiką keitė „pradų, skyrusių kraštą nuo Rusijos, naikinimo“ arba „tų pradų atkūrimo“ politika. Jos padariniai buvo esminiai spaudos kontrolės ir priežiūros priemonių pertvarkymai, lenkų ir lietuvių kalbos vartojimo sferų ribojimas, rusų kalbos įtraukimas į viešąjį krašto gyvenimą. Tuo pat metu Lietuva kaip ir visa Europa išgyveno „tautų pavasarį“. Etnokultūrinio sąjūdžio apraiškos pakeitė požiūrį į tautines kalbas bei ta kalba rengiamas knygas. Viršutinė knygos amžiaus riba nesutampa nei su formalia amžiaus pabaiga, nei su pilietinėje istorijoje siūlomais 1818 metais, žyminčiais okupacijos pabaigą [1, 12]. Ji nukeliama į 1904 metus, kai buvo panaikintas spaudos lotyniškais spaudmenimis draudimas – faktas, nulėmęs visą knygos gyvavimą antrojoje amžiaus pusėje. Spaudos draudimo laikotarpis – 1864–1904 metai – išsiskiria į savarankišką knygos raidos periodą [5; 6, 28–29]. Tuomet įvyko esminiai spaudos leidybos ir platinimo organizavimo pokyčiai. Šis knygos istorijos periodas turėtų sudaryti savarankišką XIX a. Didžiosios Lietuvos knygos ekspozicijos dalį.

XIX a. Lietuvos knyginkystėje prasidėjo naujieji laikai, nulemti technikos pažangos, laisvosios rinkos ekonomikos dėsnių, žinių ir spaudos rinkos plėtros. Knygų leidyba ir gamyba tapo pelningo verslo sritimi. Privatizacijos procesai išstūmė ligi tol gyvavusias feodales knygų gamybos ir leidybos institucijas, jų vietoje įtvirtindami profesionalius leidėjus, spaustuvininkus ir knyginkus. Komercijos pagrindais jie kūrė naujo tipo įmones, vyravusias XIX a. leidžiant, gaminant ir platinant knygas. Didžiojoje Lietuvoje tokios buvo J. Zawadzkiego, Rommų, A. Syrkino ir kitos stambiausios to meto firmos. XIX a. atsirado nauji spaudos gamybos būdai, modernėjo knygos gamybos technologijos. Spausdinimas pagreitėjo, atpigo, atvėrė naujų kokybės galimybių. Kaip ir visoje Vidurio Europoje, pirmaisiais XIX a. dešimtmečiais šalia iškiliošios ir giliosios spaudos Lietuvoje paplito Aloiso Senefelderio išrasta litografija. 1821 m. Vilniuje pradėjo veikti ir pirmoji litografija Lietuvoje, priklausiusi Vilniaus universitetui. Modernėjo pats spausdinimo procesas, pradėjus naudoti Friedricho Königo išrastą plokščiąją spausdinimo mašiną, linotipą, vėliau – rotacinės spausdinimo mašinas. Keitėsi pati spaustuvų ir knygynų geografija. Amžiaus pradžioje spaudos gamybos įmonės telkėsi stambiausiame pramonės ir prekybos centre Vilniuje, amžiaus viduryje jų atsirado ir gubernijų centruose – Kaune, Suvalkuose, o amžiaus antrojoje pusėje spaustuvės išplito po visus didesnius Lietuvos miestus ir miestelius. Stacionarių

knygynų steigimas provincijos miesteliuose buvo naujas kokybinis knygų prekybos raidos etapas. Vienas iš pirmųjų tokių knygynų buvo įkurtas Varniuose 1853 metais [11]. Jis tapo ir pirmuoju provincijos stacionariu lietuviškų knygų prekybos centru. XIX a. knygų leidėjų būrys išsiplėtė ir kokybiškai pasikeitė. Spaudai darantis vis labiau priklausomai nuo skaitančiosios visuomenės, pavienis mecenatas užleido vietą kolektyviniam mecenatui: politinėms organizacijoms, valdžios ir mokslo įstaigoms, leidybos organizacijoms. Viena iš ryškesnių spaudos rėmimo formų tapo prenumerata. Pirmą kartą Didžiosios Lietuvos spaudos istorijoje prenumerata buvo pasinaudota leidžiant Antano Savickio verstą Tomo Kempiečio knygėlę „Apie sekimą Kristaus pono“ 1828 metais. Knygų leidybos apimtys ženkliai išaugo. Ji demokratėjo tiek turiniu, tiek plitimo visuomenėje būdais, tiek skaitytojų kontingento pokyčiais.

Turinio ir kalbos prasme XIX a. knyga yra labai nevienalytė. Ji skirta skirtingų socialinių struktūrų ir etnosų poreikiams. Pagal kalbas ją sudaro lenkiški, žydiški, lotyniški, lietuviški, rusiški leidiniai. Rusų kalba rėmėsi ir ją protegavo okupacinė valdžia, knygos lenkų ir lietuvių kalbomis tenkino buvusios Abiejų Tautų Respublikos piliečių poreikius, lotynų kalba buvo Europos mokslo kalba (nors šios jos pozicijos XIX a. ir keitėsi), gausiai Lietuvos žydų bendruomenei buvo leidžiami žydiški leidiniai.

Aptariamojo laikotarpio Lietuvoje buvo išleistas ne vienas lenkų, žydų, lietuvių kalbos, knygos, kultūros paminklas. Jie sudarytų vieną iš pagrindinių ekspozicijos elementų.

Svarbiausias Lietuvos centras Vilnius pagal lenkiškų knygų leidybos apimtis amžiaus pradžioje buvo antras miestas po Varšuvos ir tik amžiaus viduryje nukrito į ketvirtą vietą, išlikdamas antrojoje pozicijoje tarp Rusijos imperijos miestų [16, 80–81]. Čia pasirodė pirmieji Adamo Mickiewicziaus, Juzefo Ignaco Kraszevskio, Ludviko Kondratovicziaus-Syrokmlės ir kitų žymiausių lenkų kūrėjų veikalai, epochinės svarbos mokslo darbai, buvo leidžiama dešimtys lenkiškų periodinių leidinių.

Lietuvoje spausdinamos religinės ir pasaulietinės knygos hebrajų ir jidiš kalbomis buvo skirtos ne tik gausiai Lietuvos žydų bendruomenei, bet ir visos Rytų Europos žydams [19]. Čia veikusi Rommų spaustuvė amžiaus pirmojoje pusėje kurį laiką buvo vienintelė spaustuvė visoje Rusijos imperijoje, galėjusi užsiimti knygų minėtomis kalbomis gamyba. Visą XIX a. ji išliko bene stambiausia žydų spaudos įmone pasaulyje, kurioje 9-ajame dešimtmetyje veikė 19 spausdinimo mašinų, dirbo daugiau kaip šimtas darbininkų [19, 54]. Pasauliniais spaudos paminklais tapo Rommų išleistas 30 tomų Babilono Talmudas, 17 tomų M. Mendelsono versta Biblija, Vilniaus autorių žydų pasaulietiniam švietimui svarbūs leidiniai bei grožinės literatūros, poezijos ir prozos kūriniai [19, 56–67].

Palyginti su praėjusiais amžiais, XIX a. lietuviška knyga keitėsi ir kiekybiškai, ir kokybiškai, sudarydama vis didesnę bendros Lietuvos spaudos produkcijos dalį. Iki 1795 m. buvo išspausdinta apie 500 lietuviškų knygų (skaičiuojami knygų pavadinimai).

mai ir jų atskiri leidimai), o 1904 m. jų skaičius viršijo 5000. Nemažą jų dalį išleido Didžiosios Lietuvos leidėjai, gausią religinę literatūrą papildydami pirmaisiais moksliniais veikalais lietuvių kalba, pirmosiomis medicinos, žemės ir namų ūkio turinio knygelėmis, originaliais grožinės literatūros kūriniais, bibliografiniais veikalais, kalendariais [12, 106–119].

Universalaus knygos muziejaus samprata lemia plačias jo ekspozicijos turinio ribas. XIX a. Lietuvos knygą atskleidžia epochos spaudos repertuaras, jos kūrėjai, taip pat knygų leidybos, gamybos, platinimo bei vartojimo visuomenėje savitumai. Muziejinėje ekspozicijoje tai gali parodyti tiek knygos, tiek ne knygos eksponatai, kurių pasirinkimą konkrečiame knygos istorijos muziejuje lems įvairūs veiksniai. Aptarti šio muziejaus tipo ypatumai, įvardyti XIX a. Didžiosios Lietuvos knygos raidos savitumai apibrėžia ekspozicijos turinio ribas ir jos išdėstymą. Lietuvos knygos muziejaus ekspozicijos turinio išsiaiškinimas, pagrįstas objekto savitumų atskleidimu, galėtų tikti modeliuojant ir kitas temines chronologines Lietuvos knygos muziejaus ekspozicijos dalis.

Įteikta 2003 m. vasario mėn.

NUORODOS

1. ALEKSANDRAVIČIUS, E; KULAKAUSKAS, A. *Carų valdžioje: XIX amžiaus Lietuva*. Vilnius, 1996. 359 p.
2. BOCKWITZ, H. H. Schrift-, Buch- und Papiermuseen Europas. Iš *Beiträge für Kulturgeschichte des Buches: Ausgewählte Aufsätze*. Leipzig, 1956, p. 150–164.
3. BURGEMEISTER, B. Zimelienzimmer oder Buchmuseum? *Zentralblatt für Bibliothekswesen*. 1959, H. 2, p. 99–111.
4. FUNKE, F. Das Buchmuseum and die Bibliothek. *Sborník Národního Muzea v Praze=Acta Musei nationalis Pragae*, 1977, sv. 32, c.1–3, p. 30.
5. KAUNAS, D. Knygos istorijos periodizacija: senosios ir naujosios knygos riba. *Bibliografija* 2001. Vilnius, 2002, p. 52–57.
6. KAUNAS, D. *Lietuvos knygos istorija: studijų vadovas*. Vilnius, 1995. 45 p.
7. KAUNAS, D. *Mažosios Lietuvos knyga. Lietuviškos knygos raida, 1547–1940*. Vilnius, 1996. 607 p.
8. *Knygos muziejus: būklė ir raidos tendencijos: Knygotyros konferencija 2002 m. rugsėjo 26–27 d.: [konferencijos programa]*. Vilnius, 2002. 20 p.
9. MERKYS, V. Lietuvos poligrafijos įmonės. Iš *Spauda ir spaustuvės*. Vilnius, 1972, p. 142–249. (Iš lietuvių kultūros istorijos. 7).
10. NAVICKIENĖ, A. XIX a. pirmosios pusės lietuviškų knygų autoriai. *Knygotyra*, 1997, t. 24, p. 15–25.
11. NAVICKIENĖ, A. Juozapo Zavadzčio firmos lietuviškų leidinių platinimas 1805–1864 m. *Knygotyra*, 1993, t. 20, p. 34–44.
12. NAVICKIENĖ, A. Knygos raida 1795–1864 metais. Iš *Lietuviškoji knyga: istorijos metmenys* / A. Glosienė, D. Kaunas, V. Stonicnė, A. Navickienė. Vilnius, 1996, p. 87–130.

13. NAVICKIENĖ, A. Lietuviškos spaudos priežiūra Didžiojoje Lietuvoje 1795–1864 m. *Tarp knygų*, 1993, nr. 1, p. 20–22.
14. NAVICKIENĖ, A. Lietuviškų knygų leidėjai ir jų leidiniai 1795–1864 m. *Knygotyra*, 1992, t. 19, p. 11–26.
15. NAVICKIENĖ, A. Lietuviškų knygų tiražai 1795–1864 metais. *Knygotyra*, 1996, t. 23, p. 22–36.
16. STOLZMANN, M. Kultura książki i książka w kulturze. Iš *Nigdy od ciebie miasto ... Olsztyn*, 1987, s. 59–103.
17. VRCHOTKA, J. Museums of the Book: Their Problems and their Relations to Libraries. *IFLA Journal*, 1983, vol. 9, no. 2, p. 114–118.
18. VRCHOTKA, J.; WILLISON, I. R. Museums of the Book. *The International Journal of Museum management and Curatorship*, 1987, no. 6.
19. АГРАНОВСКИЙ, Г. Становление еврейского книгопечатания в Литве. Вильнюс, 1994. 81 с.
20. КОНДАКОВА, Т. И. Музеи книги и книжного дела. Iš *Книга: энциклопедия*. Москва, 1999, с. 429–431.
21. КОНДАКОВА, Т. И. Теоретические и методические основы визуальной пропаганды книги. Iš *Визуальная пропаганда книжных памятников: сборник научных трудов*. Москва, 1989.
22. КУНЦЕ, Х. Задачи музеев книги в библиотеках. Iš *Избранное*. Москва, 1983, с. 297–304.
23. МЫЛИЛОВ, А. С. К вопросу о музее книги в СССР. *Книга: исследования и материалы*, 1960, сб. 3, с. 170–178.
24. *Музеи книги и книжного дела: указатель музеев мира = Museums of Book and Bookmaking: International Directory* / сост. Т. И. Кондакова, Е. К. Мамедова, К. Н. Сокольская. Москва, 1987. 275 с.

THE 19TH CENTURY BOOK OF LITHUANIA AS THE EXPOSITION OBJECT OF LITHUANIAN BOOK MUSEUM

AUŠRA NAVICKIENĖ

Abstract

Speak in professional terms, a museum about Lithuanian book, which is undergoing the period of establishment, is a kind of a book museum, a new kind of the museum at all, and can be called Lithuanian book museum. Its main objective should be to collect, store, preserve, research and exhibit such a complex and multiform phenomenon as Lithuanian book, revealing its main features from the historical as well as from the modern point of view. The exposition should reflect the overall cycle of book existence in the society, that part of Lithuanian cultural and material life, which should witness the appearance of the book, its development and existence dating back to the first facts of documentary communication until the present day.

What is Lithuanian book, what is the 19th century Lithuanian book, what should the exposition contents of this particular historical period in Lithuania be?

Lithuanian book embraces all the printed matter in all the languages (not only in Lithuanian) published in the territory of Lithuania, including manuscripts as well, especially for the analysis of the very early stages of book development. Thus, matter, published in Lithuania and beyond its borders, to satisfy the needs of Lithuanian inhabitants with heterogeneous cultural background and language and different religious beliefs.

The 19th century Lithuanian book is a complicated subject both for researchers of book history and founders of book museums as well. Historiography of book research has an agreed structural division of Lithuanian book identifying books in Lithuanian and foreign language, Minor Lithuania's and Great Lithuania's and emigrant's books. This division seems to be suitable for the exposition in a book museum. Having existed in different conditions and having their own peculiarities the books of emigrants and those of Minor and Great Lithuania could be exhibited separately on their own, presenting the history of book in a chronological order.

Creating the 19th century Great Lithuania book exposition, special attention should be made to the periods of book development and its peculiarities. The bottom line of the 19th century book history is the year of 1795, when Lithuania was integrated into Russian Empire after the third division of Polish-Lithuanian State and the country experienced the occupation period of over a hundred years. The development of the book as well as the overall life in the state was under the influence of dynamic and complicated political, economic and cultural changes. The policy of tolerance towards political and cultural identity on the newly annexed territory was changed into the policy „of destruction and annihilation of the origins“, which used to differentiate the territory from Russia, or „reestablishment“ of them. The consequence of this were the crucial changes in control and surveillance measures of the printed matter, the restriction on the usage of the Polish and Lithuanian languages and the introduction of the Russian language into the public life of the country. At the same time Lithuanian as well as other European countries were experiencing the period of rebirth and revival. The beginning of ethno-cultural movement modified the approach towards national languages and the publication of books in those languages. The top part of 19th century book development is the year of 1904. That time saw the abolishment of the ban on printed matter in Latin script, the latter fact having had the fatal influence on the existence of the book in the second part of the 19th century. The 40-year ban on printed matter sets itself apart in the development of the book and should comprise a separate part in the exposition of the 19th century book of Great Lithuania.

The 19th century book publishing, printing and distribution in Lithuania saw the beginning of the new period influenced by the technical progress, free market economy, the growth of knowledge and printed matter market. Book printing and publishing became a profitable business. Because of privatization and professionalism processes, feudal book publishing institutions were replaced by professional publishers, printing houses and booksellers. Working on the basis of commerce they were establishing new institutions which dominated in publishing, production and dissemination of books in the 19th century. J. Zavadzkis', Rommai', A. Syrkinas' and other biggest firms are good examples of that kind. The 19th century witnessed the progress of printing and book production methods. Printing became faster, cheaper and opened new opportunities for quality improvement. Similarly to all middle European countries in the first decades of the 19th century in Lithuania there was an expansion of lithography by Alois Senefelder. The first lithography in Vilnius came into operation in 1821 and it belonged to Vilnius University. The very printing process became much more modern with an implementation of printing machine, invented by Friedrich König, linotype and later on the rotary printing press. The geographical position of printing houses and bookshops was also changing. At the beginning of the century the main printing enterprises were situated in the biggest industrial and trade center Vilnius, in the middle of the century they were established in Kaunas and Suvalkai provinces centers, whereas in the second part of the century printing houses spread all over the other smaller cities and towns of Lithuania. The establishment of stationary bookshops in towns in provinces marked a new stage in the development of book trade. One of the first such bookshops was founded in Varniai in 1853. It became the first stationary Lithuanian book trade center. The number of book publishers expanded in the 19th century. Being more and more dependent upon the needs of the reading part of society,

personal mercenaries gave place to corporate mercenaries – political organizations, governmental and scientific institutions. One of the most prominent means of support of the printed matter was subscription to publications. For the first time in the history of the printed matter in Great Lithuania subscription was made use of in 1828 for the publication of Tomas Kempietis work „Apie sekima Kristaus pono“ („About the pursue of Christ the master“) translated by Antanas Savickis. The publishing repertoire grew in number and typological structure. The printed matter became more democratic in its contents, in the ways of dissemination among society members and finally in the number and type of readers.

From the content and language point of view the book in the 19th century Great Lithuania is far from being homogeneous. It was meant for satisfying the needs of different social and ethnic strata. From the language point of view publications were in Polish, Jewish, Latin, Lithuanian and Russian. The Russian language was promoted by government during the years of occupation, the books in the Lithuanian and Polish languages satisfied the citizens of the former union of both nations, the Latin language was considered to be the scientific language in Europe (although this position had been changing during the 19th century) and the Jewish society comprising a multiple part of the society received Jewish publications. Quite a lot Lithuanian, Polish, Jewish books monuments were issued at that time in Lithuania. They could make up the most important parts in the museum exposition.

The broad conception of a book museum allows a wide scope of exposition. The repertoire of the printed matter of the epoch and the specific features of its creation, publishing, printing, dissemination and consumption should be represented by books and other exhibits as well. Many different factors will influence the 19th century book will be presented in the museum exposition. However, the particular features of such kind of museum like book museum, the specific development of the book in the 19th century Great Lithuania make us draw the boundaries of its content. The discussed general principles of the exposition formation could be applied to model the other thematic chronological exposition's parts of Lithuanian book museum.

LIETUVOS KNYGOS MUZIEJAUS
EKSPOZICIJOS TEMINĖ
STRUKTŪRA

Rankraštinė knyga ir pirmieji lietuviški tekstai
iki spaudos atsiradimo

•

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaudos pradininkai ir
nelietuviškos knygos raida XVI–XVII a.

•

Spausdinta lietuviška knyga XVI–XVII a.

•

Mažosios Lietuvos lietuvių knyga
(nuo spaudos pradžios iki 1807 m.)

•

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės knyga XVIII a.

•

Knygos raida Didžiojoje Lietuvoje
1795–1864 m.

•

Spaudos draudimo laikotarpio knyga

•

Knyga XX a. pradžioje
Mažosios Lietuvos lietuvių knyga 1808–1919 m.

•

Lietuvių išeivių knyga
(iki 1918 m.)

•

Nepriklausomos Lietuvos knyga
(1918–1940 m.)

•

Mažosios Lietuvos lietuvių knyga 1920–1940 m.

•

Lietuvių išeivių knyga 1918–1940 m.

•

Lietuvos knyga 1940–1990 m.